

SI 114 Sigtuna, Stora Gatan vid Långgränd

Litteratur: Arkeologi i Sverige 1975:1 (1976), s. 50; G. Werner, Konserveringsrapport 20/1 1978 (ATA dnr 3621/75); B. Wickman, Rapportsammanställning. Arkeologisk schaktövervakning vid Stora Gatan m.fl. i Sigtuna [med fältmaterial från undersökningen 1975] (ATA dnr 321-1353-2005); M. Källström, Ett runben från kvarteret Humlegården 12, Sigtuna, Uppland. Runrapport från Riksantikvarieämbetet (dnr 351-2190-2017), s. 5 f.

Äldre utbildning:

Signum i Samnordisk runtextdatabas: [U ATA3621/75](https://runtext.se/UTA3621/75)

I samband med en arkeologisk övervakning 1975 av Televerkets ledningsdragningar i Stora Gatan och några angränsande gator påträffades en pryl med några runor ristade på skaftet (fyndnummer 118). Enligt fyndförteckningen ska fyndet ha gjorts i Stora Gatan vid Långgränd på ett djup av 1,6 m, vilket på denna punkt bör ha motsvarat +7,6 m ö h.¹ I konserveringsrapporten från 1978 uppges att prylen före konservering var täckt av ett tjockt lager med blålera och korrosion, medan benskaflet var lätt smutsigt. De kulturlager som framkom vid undersökningen tillhörde enligt sammanfattningen i Arkeologi i Sverige 1975 (s. 50) perioden 1100–1600-tal. Eftersom prylen tillhör ett av de djupast påträffade fynden, bör den i så fall snarast dateras till 1100-tal, även om det inte kan uteslutas att den är äldre.² Föremålet förvaras nu i Sigtuna museum ([inv. nr 155388](https://www.sigtunamuseum.se)).

Prylen är 108 mm lång och skaftet har en rund genomskärning. Skaftet utgörs enligt konserveringsrapporten av ben, men kan eventuellt vara av horn. Diametern i skaftänden är 15 mm, i den andra änden 12 mm. Prylen har en tånge av järn, fyrkantig i genomskärning och 3 mm bred, som sträcker sig genom hela benet. Den cirka 2 cm långa spetsen är böjd, sannolikt sekundärt. Skaftet är nu delat i två delar med ett 1,5 cm långt mellanrum mellan skaftdelarna. Runhöjd: 5–7 mm (1 **p** resp. 4 **f**).

Fig. 1. Framsidan och baksidan av den runristade prylen U ATA3621/75 från Stora Gatan. Foto Gabriel Hildebrand 2011, SHM.

Inskrift:

þþþ | fþþf

5

¹ I fyndförteckningen står »Brunn vid Långgränd», vilken uppenbarligen avser en telebrunn som anlades vid det nordvästra hörnet av kv. Slaktaren. Gatunivån för en här belägen »profil 13» ska ha legat på +7,23 m och schaktet tycks av fältanteckningarna att döma här ha grävts ned till ett djup av 1,8 m.

² Vid en mer omfattande arkeologisk undersökning av detta avsnitt av Stora Gatan som genomfördes 2002 var schaktdjupet inte mer än 0,8 m och de äldsta framkomna kulturlagren tillhörde tiden före ca 1270 (se A. Wikström, Stora Gatan i Sigtuna, Up, 2002. Rapport Arkeologisk undersökning. MORR 49 (2010), s. 6, 43). – Platsen för telebrunnen där prylen påträffades kan ses på s. 20 i rapporten (fig. 12), där den motsvarar utvidgningen av nedgrävningen K75 i den vänstra delen av planritningen.

Runristade lösföremål från Sigtuna

Sl 114 Sigtuna, Stora Gatan vid Långgränd

Till läsningen: De tre första runorna är ristade 10 mm innanför den vänstra kortsidan av den vänstra delen av skaftet, resten av inskriften 4 mm in på den högra delen. Långa bågar i **þ**-runorna och långa bistavar i **f**-runorna. Den nedre delen av bågen i bistaven i 1 **þ** når inte huvudstaven. Till höger om 7 **f** finns en tunn oavsiktlig rispa. Under runorna 4–5 **þþ** är en i det närmaste liksidig ramförsedd triangel ristad. Ramens sidor är ca 7 mm långa.

Runorna ger inte någon språklig mening, men möjligen kan det röra sig om någon form av bokstavsmagi. De aktuella runornas namn var som bekant (fvn.) *fé* 'fä; rikedom' resp. *þurs* 'troll; jätte' och just dessa två tecken har bevisligen använts i sådana sammanhang (som exempelvis de trefaldiga **f**-runorna på den blekingska Gummarpstenen (DR 358†) och de tre **þ**-runorna på runpinnen N B556 Bryggen i Bergen). I sammanhanget kan också erinras om de upprepade **þ**-runorna i inskriften på runbenet Sl 121 från Humlegården 12 i Sigtuna). För denna tolkning av prylskaftets runor talar eventuellt även den triangelformade figuren, som kan vara ett lite misslyckat försök att rista en triskele.

Fig. 2–3. Förstoringar av de två runföljderna 1–3 **þþþ** resp. 4–7 **þþþf**. Foto Gabriel Hildebrand 2011, SHM.

Fig. 4. Förstoring av den triangelformade figuren under runorna 4–5 **þþ**. Foto Gabriel Hildebrand 2011, SHM.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av runristade lösföremål från Sigtuna. Dessa publiceras fritt tillgängliga på Internet.

Texten är ännu preliminär och kan komma att revideras. Hittar du felaktigheter eller känner till källor som inte har utnyttjats är du välkommen att meddela dessa på nedanstående e-postadress.

Författare: Helmer Gustavson/Magnus Källström
Kontakt: magnus.kallstrom@raa.se

Riksantikvarieämbetet
Box 1114, 621 22 Visby
Tel. 08-5191 8000
www.raa.se